

Євген Бондаренко

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКСПОРТУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ СТАБІЛІЗАЦІЇ Й РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

За оцінками Всесвітньої організації торгівлі, близько 77% зростання експорту у світовій економіці в середньому за останні десять років відбулося завдяки розширенню обсягів торгівлі на засадах існуючих експортних потоків і, відповідно, 28% зростання експорту – у результаті торгівлі новими товарами. Проте наголошується, що співвідношення кількісних змін в експорті, що відбуваються в результаті зростання обсягів існуючих експортних потоків, і якісних змін в експорті, які відбуваються на основі збільшення товарного і географічного розмаїття, істотно різняться для різних країн і макрорегіонів та зумовлюють різні темпи економічного зростання [1, с. 38].

Кількісне зростання експорту визначає можливість використовувати економію від масштабу виробництва для фірм-експортерів, а також збільшувати продуктивність існуючих чинників виробництва.

Якісне зростання експорту або зміна товарного і географічного розмаїття визначає перерозподіл ресурсів між галузями, впровадження нових чинників виробництва, у тому числі машин і устаткування, людського капіталу нового типу, що необхідно для виробництва інноваційних товарів і конкуренції на нових ринках. Отже, оцінки впливу зростання експорту на економічний розвиток вимагають урахувати кількісні та якісні зміни в експорті, оскільки останні пов'язані з різними за типом змінами в структурі і характері виробництва.

У дослідженнях тенденцій світової економіки вчені виділяють два основні типи зростання експорту:

- 1) ефекти впливу зростання експорту, що виникають унаслідок збільшення обсягів і вартості торгівлі в рамках наявних експортних потоків;
- 2) ефекти впливу зростання експорту, що виникають унаслідок процесу експортної диверсифікації та виникнення нових експортних товарів і експортних ринків під впливом структурних змін в економіці [2].

Як свідчать оперативні дані Державної митної служби України, останнім часом стрімко зростає постачання вітчизняної сільськогосподарської та промислової сировини на азійський ринок. Якщо в нашому експорті до країн ЄС частка сировини впродовж останніх років стабільно зменшується на користь товарів із більшою доданою вартістю, то в торгівлі з країнами Азії спостерігається дедалі виразніший тренд на посилення сировинної спеціалізації. Першість тут утримує Китай.

Незважаючи на загальний негативний тренд, у 2017 р. спостерігалось зростання експорту, в тому числі і на сільськогосподарську продукцію. За 2017 р. загальний експорт продукції склав 43,3 млрд дол. США, що на 19%

більше ніж за 2016 р. А за результатами 2018 р. загальний експорт продукції з України становив 47,3 млрд дол. США, що на 9,2% більше порівняно з 2017 р., у 2019 р. становив 50,1 млн дол., що на 5,8 % більше ніж у 2018 р. У 2020 р. загальний експорт України становив 49,3 млрд дол. та він скоротився на 1,7%. В період запровадження воєнного стану в Україні в 2022 році динаміка експорту мала спадний характер, показник зменшився в 1,12 рази у порівнянні з 2021 роком (див. рис. 1).

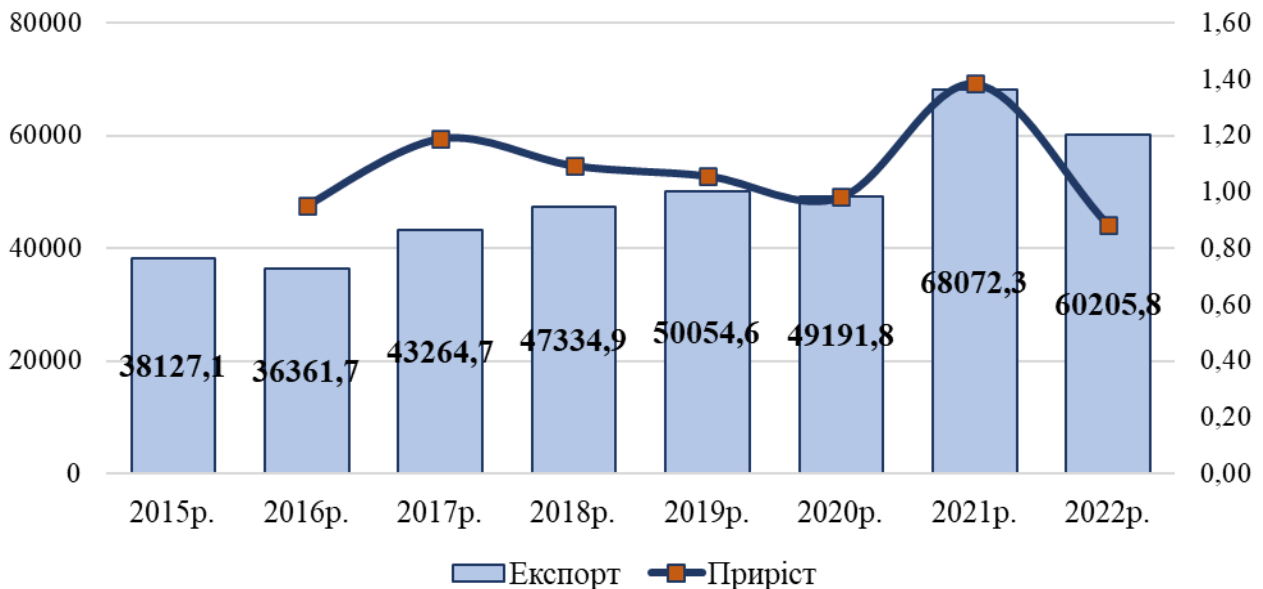

Рис. 1. Динаміка експорту по Україні, млн дол. [3]

Слід відзначити необхідність розробки програми щодо підвищення відсотка високотехнологічної продукції в загальному обсязі в Україні (за прогнозами попит на цю групу товарів значно зростає). В Україні частка продукції високого рівня наукоємності складає 1,6%.

Більшу частину експорту України становить продукція з низьким ступенем переробки, а продукції більш високого ступеня переробки, насамперед машин та устаткування, - незначна.

На сьогодні уряд в умовах воєнного стану встановив нові правила експорту низки сільськогосподарських товарів. Встановлені заборони щодо експорту таких товарів: вівса; просо; гречки; жита; цукру; солі; живої худоби, м'яса та м'ясних субпродуктів м'яса з великої рогатої худоби [4]. Уряд обмежив експорт з використанням інструменту декларованого ліцензування, а саме ліцензуванню підлягає: пшениця і суміш пшениці та жита (меслин); кукурудза; м'ясо курей свійських; яйця курей свійських; олія соняшникова. Це означає дозвіл експорту з відповідним інформуванням уряду та видачею безоплатної ліцензії протягом доби. Для отримання ліцензії виробникам необхідно подати до Мінекономіки в електронному вигляді: заявку на видачу безоплатної ліцензії, лист-звернення щодо оформлення ліцензії (лист довільної форми, з проханням видати ліцензію); будь-який наявний документ, що підтверджує поставку (контракт тощо).

Кабмін вводить заборону на експорт добрив з України у зв'язку з воєнним станом для збереження рівноваги на внутрішньому ринку значущих мінеральних добрив. Так, запроваджується нульова квота для їх експорту, тобто, фактична заборона на вивіз добрив із України [5].

Слід відзначити, що більшу частину експорту України становить продукція з низьким ступенем переробки, а продукції більш високого ступеня переробки, насамперед машин та устаткування, незначна. За січень-березень 2021 р. порівняно з аналогічним періодом 2020 р. імпорт товарів в Україні збільшився на 11,0%, до 15,02 млрд дол., експорт – на 12,0%, до 13,71 млрд дол. Найбільш популярними є п'ять експортних позицій української продукції:

1. Агропромисловий комплекс і харчова промисловість: 42% продукції у складі загального експорту за перше півріччя 2017 р. (40,8% за аналогічний період минулого року). В лідерах – олія як продукт переробки, зернові культури – пшениця, кукурудза тощо, цукор, кондитерські вироби, овочі і фрукти, борошномельна продукція). Зростання відбувається по всіх продуктах аграрної галузі.

2. Металургійний комплекс. Експорт цієї продукції за перше півріччя склав майже 5 млрд дол. США – це майже на 23% більше за аналогічний період минулого року [6].

3. Машинобудування (11,4% продукції в структурі експорту). Україна постачає до Канади спецтехніку, яка використовується у засніжених зимових умовах, до країн ЄС відбувається постачання риболовецьких суден, запчастин до вагонів і локомотивів.

4. Мінеральні продукти, хімічна промисловість.

5. Деревообробна і легка промисловість. Деревообробна промисловість є одним з лідерів зростання експорту до Європейського союзу.

Ефективна політика стимулювання експорту повинна базуватись на принципах комплементарності, тобто взаємоузгодженості (передусім з державною промисловою політикою), мати чітко визначені пріоритети, цілі та завдання.

Список використаної літератури:

1. Платонова І. О. Експорт як чинник економічного зростання України в умовах міжнародної інтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 24 (3). С. 37-41.
2. Тарлопов І. О. Еволюція теорії зовнішньоекономічної діяльності: середина XV ст. – початок XX ст. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 2 (22). С. 34-37.
3. Ярмач О. В., Черняєва А. О. Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 35-38.
4. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/ztt/arh_ztt2022.html

5. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Осадча Н. В. Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 1 (67). С. 16–27.
6. Порівняльний аналіз системи та механізмів підтримки розвитку експорту агропродовольчої продукції в Україні та ЄС. Київ: Агроторгівля України, 2021. 71 с. URL: https://export.gov.ua/storage/PDF/Export_support_Study-UA_final.pdf.